

**Andijon viloyati Marhamat tumani misolida aholi o'rtasida uglevod almashinuvi
buzilishining tarqalishini baholash natijalari**

Razakova Sh. T., Yusupova Sh. K.,

Muxamedova V. M., Abdurahmanova R. X.

Andijon Davlat Tibbiyot Instituti

Uglevod almashinuvining buzilishi ya'ni qandli diabet (QD) va prediabet eng muhim ijtimoiy muammo hisoblanadi. Prediabet bo'yicha epidemiologik ma'lumotlarni taqqoslash yanada muammoli ko'rinadi, chunki bugungi kunda ushbu atamaga nisbatan turli xil professional tibbiyot tashkilotlari tomonidan taklif qilingan kamida 5 ta ta'rif mavjud va tarqalish ko'rsatkichlari uning tarkibiy me'zonlaridan foydalanilishiga qarab keng farq qiladi (nahorgi glikemiyaning buzilishi (NGB), glyukozaga tolerantlikning buzilishi, HbA_{1c} darajasining oshishi). Bu o'zgarishlar alohida yoki birgalikda kelishi mumkin. [2]

Shu munosabat bilan prediabetning global tarqalishi bo'yicha keng qamrovli ma'lumotlar mavjud emas va mintaqaviy registrlar natijalari natijalarning sezilarli darajada tarqalishi bilan ajralib turadi (masalan, AQShda 4,3% dan 43,5% gacha [6,10], Xitoyda — 35,2% [3], Frantsiyada — 9,9% [4]). Rossiyada Amerika diabet assotsiatsiyasi (ADA) mezonlaridan foydalangan holda hba1c darajasi bo'yicha tashxis qo'yilgan prediabetning tarqalishi 19,3% ni tashkil qilishi mumkin, mintaqaviy o'zgarishlar 10,3% dan 22% gacha [9], NGB darajasi bo'yicha — JSST me'zonlari bo'yicha 18-28, 1% dan ADA mezonlari bo'yicha 54,8% gacha [5].

1980-yildan beri 40 yil ichida QD bilan kasallangan bemorlarning global soni 4 baravar ko'payib, 2019-yilda 463 million kishiga yoki butun dunyo aholisining 9,1 foiziga yetdi [1]. Rossiyada 2021-yil 1-yanvar holatiga ko'ra dispanserda ro'yxatdan o'tgan barcha yoshdagi QD bemorlari soni, Federal registr ma'lumotlariga ko'ra, qariyb 4,8 million kishini (yoki aholining 3,23 foizini) tashkil etdi [2]. Mahalliy olimlarning fikriga ko'ra, O'zbekistonda prediabetning tarqalishi Rossiya endokrinologlar assotsiatsiyasi me'zonlariga yaqin ko'rsatkichlarga ega.

QD bir qator makro - va mikrovaskulyar asoratlar bilan birga, o'lim xavfini ikki baravar oshiradi (qandli diabetga chalinmaganlarga nisbatan) va yillik o'lim tarkibida 11,3 foizni tashkil etadi (2019 yilga 4,2 mln o'lim). Ularning kamida yarmi yurak-qon tomir kasalliklari, asosan koronar arteriya kasalligi (SAPR) va insultga to'g'ri keladi [3, 4].

Bularning barchasi nafaqat butun mamlakat bo'ylab, balki turli xil iqlim va etnik xususiyatlarga ega bo'lgan alohida mintaqalar bo'yicha ko'rsatkichlarni hisoblash bilan epidemiologik tadqiqotlar o'tkazish zarurligini taqozo etadi.

Shu munosabat bilan bizning tadqiqotimizning maqsadi qishloq muhitining uglevod almashinuvi buzilishining Marhamat tumanidagi qishloqlarda (40-74 yosh) tarqalishini o'rganish va ushbu kasalliklarning yurak – qon tomir patologiyasi bilan bog'liqligini aniqlash edi.

Tadqiqot materiallari va usullari

Biz 2022-yil noyabridan 2023-yil iyunigacha "uglevod almashinuvi buzilishlarini skrining modellarini takomillashtirish" ilmiy-amaliy loyihasi doirasida Marhamat tumani tibbiyot muassasalari bilan birgalikda aholi skriningi o'tkazdik. Dastlabki uch oy ichida 1507 nafar tuman aholisi tadqiqotning vakillik namunasiga kiritildi. Tekshirilganlarning yoshi 40 dan 74 yoshgacha, ulardan erkaklar 597(39,6%), ayollar 910 (60,4%)ni tashkil etdi.

Natijalar

Marhamat tumani aholisining vakillik namunasida jami 34 nafar ayol va 28 nafar erkakda 5,6 dan 6,9 mmol/l gacha bo'lgan nahorgi glikemiyaning buzilishi holatlari aniqlangan; 26 nafar ayol va 23 nafar erkakda $\geq 7,0$ mmol/l glyukozaga tolerantlikning buzilishi holatlari aniqlangan; 49 nafar ayol va 27 nafar erkakda birinchi marta QD aniqlangan va 148 nafar ayol va 145 nafar erkak so'rovda QD bilan bir necha yildan beri xasta. Yuqorida sanab o'tilgan barcha uglevod almashinuvi buzilishi turlarining tarqalishi tabiiy ravishda yoshga qarab oshdi.

Aniqlangan nahorgi glikemiyaning buzilishi ko'rsatkichlarining turli yosh guruhlarida taqsimlanishi keskin kontrastga ega va quyidagicha ko'rinadi, 40 yoshdan 54 yoshgacha past ko'rsatkichlar; 55 yoshdan 64 yoshgacha o'rtacha; va 65 yoshdan keyin yuqori. Shuni ta'kidlash kerakki, tekshirilganlar orasida 5,6-6,9 mmol/l oralig'ida nahorgi glikemiya buzilishini aniqlash chastotasi (ya'ni, ADA me'zonlariga ko'ra, NHA prediabet mezonlaridan biri) tekshiruv olib brogan aholining 25,0 foizini tashkil etdi [6].

Tadqiqotda birinchi marta tashhis qo'yilgan 2-tur qandli diabet bilan og'rigan bemorlar guruhida tushlik paytida olingan plazma glyukoza darajasi sog'lom odamlarga qaraganda 1,7 baravar yuqori bo'lgan va NGB bilan og'rigan bemorlar guruhida ham ko'rsatkichlar me'yordan yuqori

bo'lgan, ammo diabet diagnostikasi me`zonlariga javob bermagan. Qandli diabet bilan og'rigan bemorlarda glikirlangan gemoglobin darajasi nazorat guruhiga qaraganda 1,5 baravar yuqori bo'lgan.[6]

Yosh o`tgan sari uglevod almashinuvining barcha turdagi buzilishlarining tarqalishi mahalliy va xorijiy ma'lumotlarga mos keladi.

Xulosalar

- Marhamat tumanining 40-74 yosh oralig`idagi aholi orasida NGB, glyukozaga tolerantlikning buzilishi $\geq 7,0$ mmol/l va tashxis qo'yilgan QD tarqalishi boshqa mintaqalardan oshib ketdi.

- 55 yoshdan boshlab, umuman uglevod almashinuvi buzilishlarining tarqalishi ham, aniqlanmagan QD holatlarining foizi ham oshadi. Shu bilan birga, o'rta va past darajadagi ma'lumotga ega bo'lganlar orasida bunday shaxslar ko'proq, ehtimol uglevod almashinuvining buzilishi, ularning oldini olish va vaqti-vaqti bilan laboratoriya nazorati to'g'risida xabardorlikning etishmasligi tufayli kelib chiqayotganligi ehtimoldan holi emas.

Uglevod almashinuvi buzilishlarini o'z vaqtida aniqlash faol profilaktika choralarini ilgari amalga oshirishga va jiddiy yurak-qon tomir kasalliklarini rivojlanish xavfini kamaytirishga yordam beradi.

Adabiyot:

1. Uglevod almashinuvi buzilishining tarqalishi va yirik Sibir mintaqasida yurak-qon tomir kasalliklari bilan bog'liqligi, Shabalin V. V., Grinshteyn Yu. I., Ruf R. R., Filonenko I. V., Shalnova S. A., Drapkina O. M.// Rossiya yurak jurnali 2022;27(5):4992
2. Ali MK, Pearson-Stuttard J, Selvin E, et al. Interpreting global trends in type 2 diabetes complications and mortality. *Diabetologia*. 2022;65 (1):3-13. doi:10.1007/s00125-021- 05585-2.
3. Dedov II, Shestakova MV, Vikulova OK, et al. Epidemiological characteristics of diabetes mellitus in the Russian Federation: clinical and statistical analysis according to the Federal diabetes register data of 01.01.2021. *Diabetes mellitus*. 2021;24(3):204-21. (In Russ.) Dedov I. I., Shestakova M. V., Vikulova O. K. va boshqalar. Rossiya Federatsiyasida Diabetes mellitusning epidemiologik xususiyatlari: 01.01.2021 yildagi diabet mellitus registri ma'lumotlariga ko'ra klinik va statistik tahlil. *Qandli diabet*. 2021;24(3):204-21. doi:10.14341/QD12759.

4.Vardas P, Townsend N, Torbica A, et al. European Society of Cardiology: cardiovascular disease statistics 2021. Eur Heart J. 2022;43(8):716-99. doi:10.1093/eurheartj/ehab892.

5.Saeedi P, Salpea P, Karuranga S, et al. Mortality attributable to diabetes in 20-79 years old adults, 2019 estimates: Results from the International Diabetes Federation Diabetes Atlas, 9th edition. Diabetes Res Clin Pract. 2020;162:108086. doi:10.1016/j.diabres.2020.108086.

6. Muhammedova V. M., Yusupova Sh.K. diaxatar anketasini to'ldirish asosida uglevod almashinuvi va 2-tur qandli diabet kasalliklarining tarqalishini baholash. IQRO JURNALI Guvohnoma № 060680 E – ISSN: 2181-4341 VOI-2 ISSUE-1 <https://wordlyknowledge.uz/> IMPACT FACTOR(SJIF) : 3,934

